

OVEREENKOMST BETREFFENDE HET IABR-ATELIER DE ARK VAN DORDRECHT

De Stichting Internationale Architectuur Biennale Rotterdam, opererend onder de naam Internationale Architectuur Biennale Rotterdam (IABR), gevestigd op de Delftsestraat 5, 3013 AB te Rotterdam,

ten deze vertegenwoordigd door George Brugmans, bestuurder-directeur,

hierna te noemen IABR

en

de gemeente Dordrecht gevestigd op Spuiboulevard 300, 3311 GR Dordrecht

ten deze rechtsgeldig vertegenwoordigd door Rinette Reynvaan-Jansen, wethouder Ruimtelijke Ordening, Binnenstad, Cultuur en Toerisme, Personeel en Organisatie, en Marco Stam, wethouder Sport, Wonen en Openbare Ruimte - ter uitvoering van het collegebesluit om deze overeenkomst aan te gaan;

hierna te noemen gemeente Dordrecht,

hebben wederzijds de ambitie uitgesproken gezamenlijk het IABR-Atelier De Ark van Dordrecht op te zetten en nemen daarom het volgende in overweging.

1. CONTEXT EN UITGANGSPUNTEN

De Internationale Architectuur Biennale Rotterdam (IABR) is een ontwikkelinstelling én cultureel platform en heeft als belangrijkste doelstelling het doelgericht inzetten van de kracht van verbeelding en ontwerp voor daadwerkelijke verandering. Dat doet de IABR door meerwaarde te leveren voor beleids- en besluitvorming en de maatschappelijke agenda te beïnvloeden. Door belangrijke disciplines en sectoren samen te brengen om resultaatgericht ontwerpend onderzoek naar de stad van morgen te doen, in binnen- en buitenland. Door de resultaten – kennis, plannen en projecten – iedere twee jaar zo breed mogelijk en in een internationale setting over het voetlicht te brengen. En, *last but not least*, door al die resultaten ook te helpen realiseren en op die manier metterdaad 'stad te maken'.

De twee belangrijkste instrumenten die de IABR inzet om haar doelstelling te bereiken zijn IABR–Ateliers en de Biennale zelf. De kern van de werkwijze van een IABR–Atelier vormt de onmiddellijke en vroegtijdige inzet van ontwerpend onderzoek op een concrete bestaande opgave, gekoppeld aan (inter)nationale expertise en uitwisseling, (publiek) debat en presentatie. Het Atelier is daarbij een tijdelijke vrije ruimte, open omgeving en werktraject waarbinnen het mogelijk is om vanuit een nieuw perspectief naar de eigen opgave te kijken, nieuwe oplossingsrichtingen aan te boren en aan concrete ontwerpvoorstellen te werken. Het ontwerpend onderzoek in de Ateliers is expliciet gericht op implementatie en operationalisering van de uitkomsten in de lokale en regionale praktijk van stedelijke ontwikkeling. Kortom, de resultaten van de Ateliers zijn een belangrijk onderdeel van de tentoonstelling en het publieke debat tijdens iedere Biennale editie, maar dat is niet het einddoel. Het gaat er vooral om dat die resultaten daarna door de lokale of regionale overheid concreet worden ingezet bij het werken aan de eigen lokale opgave.

IABR is *lead partner* van het Rijk in het kader van de Actieagenda Ruimtelijke Ontwerp 2017–2020 (ARO) van het Ministerie van Binnenlandse Zaken en zet als zodanig een aantal Ateliers op in samenwerking met lokale en regionale besturen en stakeholders.

IABR–2018+2020–THE MISSING LINK

De IABR heeft de biennale-edities van 2018 en 2020 volledig in het teken gezet van de opdracht die in 2015 met de *Sustainable Development Goals* (SDGs) van de VN en het Klimaatverdrag van Parijs op de tafel van de wereldgemeenschap is gelegd. Van 2018 tot en met 2020 werkt de IABR aan één doorlopend programma voor twee biennales met als doel wereldwijd denk-, initiatief- en ontwerpkracht te mobiliseren voor een diepgaand proces van ontwerpend onderzoek naar de ruimtelijke transformaties die het realiseren van de SDGs mogelijk moeten helpen maken, metterdaad. Want urgentie en doelen zijn helder, en de vraag is niet langer óf we ons moeten aanpassen, maar hóe we dat kunnen doen. Hoe gaan we van plannen naar projecten? Over hoe die link te leggen, of misschien beter, welke die link die mist nu eigenlijk is, is veel onzekerheid. Juist nu transformatie urgent is, richt IABR–2018+2020–THE MISSING LINK zich daarom bewust op het onderzoeken van werkelijk handelingsvermogen en het zo bieden van concreet handelingsperspectief, op het ontwerpen aan wat we echt *kunnen* willen, en op het verbeelden en laten zien van wat we daarbij als samenleving kunnen winnen.

IABR–2018 was een intensieve werk-biennale: *work-in-progress* stond centraal, het vergelijken van praktijken en evalueren van tussentijdse resultaten om gezamenlijk een stap vooruit te kunnen zetten. Met maximale inzet op kennisuitwisseling tussen praktijken en het verkennen van handelingsvermogen, van mogelijke oplossingsrichtingen, van een werkagenda, waarbij een kleine tentoonstelling en vele werksessies, lezingen en publieke debatten nadrukkelijk als middel zijn aangewend.

IABR–2020 presenteert de resultaten van het driejarige werktraject: concrete transformaties als demonstratie van een handelingsperspectief voor de vermenigvuldiging en versnelling van die transformatie naar een weerbare toekomst. Dit zal gebeuren langs deze hoofdlijnen: Energietransitie als Hefboom (leverage) en Water as Leverage (hefboom). Water en Energie worden daarmee naar voren geschoven als twee belangrijke hefboomen in het ruimtelijk domein die laten zien dat en vooral hoe de *missing link*, de kloof tussen plannen en projecten, met ontwerpkracht geadresseerd kan worden, om de *Sustainable Development Goals* te helpen realiseren met het doel *Resilient Cities* te maken.

IABR–ATELIER DE ARK VAN DORDRECHT

De IABR en de gemeente Dordrecht hebben samen de ambitie uitgesproken om te onderzoeken en middels ontwerp te verbeelden hoe het inrichten van het gebied de Staart als grootschalige *shelter* in geval van een ernstige overstroming tegelijk een *driver* kan zijn voor de ontwikkeling van dit gebied. Hoe kan de *toekomstige* noodzaak van *tijdelijke* zelfvoorziening een hefboom zijn voor de *huidige* noodzaak van een *permanent* duurzame gebiedsontwikkeling?

Voor dit onderzoek is dan ook een dubbele aanleiding, woningbouwopgave en waterveiligheid. Vanwege haar ligging in het overgangsgebied van rivieren en zee is het Eiland van Dordrecht een kwetsbare plek. Dordrecht werkt al jarenlang aan een evacuatiestrategie mochten de dijken het ooit begeven. Momenteel is er behoefte aan het uitwerken van een alternatief voor het nu overheersende uitgangspunt dat verticale evacuatie, de vlucht naar zolders en andere hoger gelegen verdiepingen, het beste zou zijn. Preventief evacueren naar hoger gelegen, buitendijkse gebied, zoals de Staart, is waarschijnlijk een betere optie, met betere condities voor het verder evacueren na een overstroming en kans op minder slachtoffers. Dit perspectief is echter nog niet uitgewerkt, mede omdat het draagvlak voor evacuatie naar buitendijks gebied nog beperkt is: het voelt immers “niet logisch” aan, eerder als een vlucht de verkeerde kant op. De tweede aanleiding is, naast het uitbreiden van het aantal arbeidsplaatsen, de forse woningbouwopgave waar Dordrecht voor staat. Naast de ruim 4000 woningen die de komende jaren worden gebouwd moet nog ruimte worden gevonden binnen de bestaande stad voor ten minste 6000 woningen. De Staart heeft bijzondere kwaliteiten door de ligging tussen twee rivieren en de nabijheid van zowel het centrum als de Biesbosch. De laatste jaren zijn de ontwikkelingen in het gebied door m.n. de milieuproblematiek beperkt geweest. De bestaande woonwijk op de Staart is bovendien sociaal kwetsbaar. De grote opgave waar de stad voor staat biedt echter kansen voor een herwaardering van het gebied en de doorontwikkeling op het gebied van duurzaamheid, energie en mobiliteit.

Uitgangspunt van het IABR–Atelier De Ark van Dordrecht is dat het in samenhang onderzoeken van oplossingen voor de beide opgaven, toekomstige waterveiligheid en huidige woningbouwopgave, meerwaarde zal opleveren bij het in uitvoer brengen van die oplossingen. Het Atelier wil daarom plannen en voorstellen, dat wil zeggen, realistisch en concreet handelingsvermogen ontwikkelen dat leidt tot een breed gedragen handelingsperspectief voor de ontwikkeling van de Staart als vanzelfsprekende grootschalige shelter bij overstromingen én als evidente locatie voor duurzame gebiedsontwikkeling. Een belangrijk resultaat van het Atelier moet dus zijn een sterke verbeelding en een overtuigend ontwerp van de toekomstige Staart opdat een nieuwe perceptie van de inwoners van Dordrecht en andere *stakeholders* mogelijk wordt: de Staart als een veilige plek om naartoe te evacueren in het geval van dreigende overstromingen én als een locatie waar duurzame gebiedsontwikkeling kan zorgen voor een optimale oplossing voor (een deel van) de bouwopgave. Deze ontwikkelingen dragen ook bij aan een goede naam voor de wijk die op dit moment nog (vaak) ontbreekt.

De biennale, IABR–2020, zal plaatsvinden in het najaar van 2020. Dat zal het moment zijn waarop de resultaten van het Atelier worden tentoongesteld, gepresenteerd en besproken in een internationale context. Het Atelier wordt georganiseerd in de wetenschap dat het in 2021 600 jaar geleden is dat het Eiland van Dordrecht is ontstaan als gevolg van de dramatische

Sint-Elisabethsvloed, dat dat feit uitgebreid zal worden herdacht en dat de herdenking een uitgelezen moment kan zijn om 'de Staart als veilige haven, als tijdelijke Ark', in 2021 breed onder de aandacht te brengen van de bevolking van Dordrecht én bij het nieuw college (na 2021): zij moeten de plannen *kunnen* willen uitvoeren in de volgende collegeperiode.

2. OVEREENKOMST

Al het hier boven gestelde overwogen hebbende verklaren partijen een overeenkomst aan te gaan onder de navolgende voorwaarden en bedingen:

Artikel 1: LOOPTIJD

Deze overeenkomst betreft de eerste fase van het IABR–Atelier De Ark van Dordrecht (hieronder: het Atelier), de samenwerking tussen de IABR en gemeente Dordrecht die loopt van 1 januari 2019 tot en met december 2020.

Uiterlijk in juni 2020 zullen partijen beslissen of verdere samenwerking in een eventuele fase 2, betreffende 2021 en in het kader van de herdenking van de Sint-Elisabethvloed, opportuun is en hoe die volgende samenwerking dan vorm krijgt.

Artikel 2: WERKSTRUCTUUR EN -AFSPRAKEN

OPDRACHTGEVERS

De opdrachtgevers van het IABR–Atelier De Ark van Dordrecht zijn de IABR en de gemeente Dordrecht. IABR voert de Ateliers uit als *lead partner* van het Rijk in het kader van de Actieagenda Ruimtelijk Ontwerp 2017–2020 (ARO) van het Ministerie van Binnenlandse Zaken. Het Atelier opereert onder eindverantwoordelijkheid van de bestuurder–directeur van de IABR.

STUURGROEP EN BESTUURLIJKE VERANKERING

Partijen besluiten tot een gezamenlijke Stuurgroep die gedurende het traject regelmatig bijeenkomt om op strategisch niveau uit te wisselen, indien nodig bij te sturen en te waken over de verankering binnen de ambtelijke organisatie van de gemeente Dordrecht opdat het Atelier voor wat betreft ontwikkeling, *capacity building*, kennisuitwisseling, resultaat en uitvoering optimaal rendeert.

In de stuurgroep nemen in ieder geval zitting de bestuurder–directeur van de IABR, de wethouder Ruimtelijke Ordening, Binnenstad, Cultuur en Toerisme, Personeel en Organisatie, de wethouder Sport, Wonen en Openbare Ruimte en de Portefeuiliedirecteur Bouwende Stad, Cultuur en Binnenstad van de gemeente Dordrecht. In onderling overleg wordt besloten of en zo ja welke aanvullende leden toetreden tot de stuurgroep. Bij bijeenkomsten van de stuurgroep kunnen andere betrokkenen, zoals de hoofdontwerper van het Atelier, op uitnodiging aanwezig zijn.

ATELIERLEIDING

De gezamenlijke atelierleiding vertaalt de strategische keuzes naar (sturing op) de uitvoering binnen het Atelier, coördineert de dagelijkse werkzaamheden, bewaakt de goede uitvoering daarvan en stemt af met de eigen organisatie. De atelierleiding is het eerste aanspreekpunt

voor de in het Atelier participerende partijen. De gezamenlijke atelierleiding bestaat uit één projectleider namens de IABR, één projectleider namens de gemeente Dordrecht en staat onder voorzitterschap van de directeur onderzoek + ontwikkeling van de IABR die tevens eerste aanspreekpunt is voor de hoofdontwerper.

PROJECTGROEPEN

De projectleiders namens de IABR en namens de gemeente Dordrecht geven ieder leiding aan de eigen projectgroep. De projectgroep van de gemeente Dordrecht voedt het Atelier vanuit de agenda van de gemeente Dordrecht, werkt proactief aan de implementatie van de resultaten van het Atelier en is verantwoordelijk voor de organisatie en productie van publieke bijeenkomsten en andere (werk)sessies in Dordrecht. In de projectgroep van de gemeente Dordrecht nemen onder andere zitting vertegenwoordigers van verschillende afdelingen van de gemeente Dordrecht.

De projectleider namens de IABR bewaakt onder meer het werkproces, het budget en tijdige oplevering en geeft leiding aan de projectgroep van de IABR. Deze organiseert en produceert publieke bijeenkomsten voor en tijdens de biennale, inclusief de marketing & communicatie en bewaakt de tijdige oplevering van materiaal ten behoeve van de catalogus en de tentoonstelling van IABR–2020.

HOOFDONTWERPER

De gemeente Dordrecht en IABR beslissen in gezamenlijkheid over de selectie van de hoofdontwerper. De hoofdontwerper vertaalt de lokale opgave en het maatschappelijke vraagstuk naar een eerste ontwerpogave, zet het werktraject uit en kan daarin de ontwerpogave bijstellen, steeds in goede en proactieve afstemming met de opdrachtgevers. De hoofdontwerper zorgt in goede samenspraak met de atelierleiding voor de uitvraag naar en selectie van ontwerp bureaus en doet voorstellen voor te betrekken nationale en/of internationale expert(s), stuurt de ontwerp bureaus inhoudelijk aan, voert en geeft mede vorm aan het publieke debat en is verantwoordelijk voor de vertaling van de resultaten van het Atelier naar tentoonstelling en publiek programma van IABR–2018+2020–THE MISSING LINK. De hoofdontwerper werkt in goede afstemming met de atelierleiding, die de hoofdontwerper zal faciliteren in het optimaal gebruikmaken van de ruimte die het Atelier biedt om werkelijk vernieuwende inzichten te ontwikkelen.

KLANKBORDGROEP

Door de gemeente Dordrecht wordt een klankbordgroep opgericht met daarin vertegenwoordigers van externe regionale en lokale partners en bedrijven, zoals nutsbedrijven, woningcorporaties, medeoverheden, semioverheden en bedrijven met een sterke lokale aanwezigheid op de Staart. De klankbordgroep wordt nauw betrokken bij het ontwikkelproces, gericht op maximaal proactief mede-eigenaarschap door de deelnemende partners en bedrijven.

Artikel 3: FINANCIËLE AFSPRAKEN

Voor het organiseren en uitvoeren van het IABR–Atelier De Ark van Dordrecht – waaronder, maar niet uitsluitend, de inzet van de hoofdontwerper en inhoudelijke ondersteuning, de opdrachten aan ontwerp bureaus, de inzet van (inter)nationale experts, een deel van de inzet en overhead van de IABR en haar curator(en), de organisatie van (tussentijdse) (publieke)

bijeenkomsten, het vertalen van de resultaten naar de manifestatie (zoals de tentoonstelling in Rotterdam en opname in de catalogus) en de bijdrage aan de marketing en communicatie van IABR–2018+2020–THE MISSING LINK is een totaalbudget beschikbaar van € 450.000,- ex BTW. Hiervan stelt de IABR (als *leadpartner* van het Rijk in het kader van de Actieagenda Ruimtelijk Ontwerp 2017-2020) € 300.000,- beschikbaar en de gemeente Dordrecht stelt € 150.000,- beschikbaar.

De gemeente Dordrecht stelt haar bijdrage beschikbaar aan de IABR die als eindverantwoordelijke voor het Atelier een werkbegroting voorstelt die voor aanvang van het Atelier door beide partijen dient te worden goedgekeurd. De IABR beheert en bewaakt het budget op basis van die werkbegroting. Het tussentijds afwijken van de werkbegroting wordt proactief afgestemd in de projectgroep en bij majeure afwijkingen in de stuurgroep. Mocht, na goed overleg, overeenstemming over afwijking niet kunnen worden bereikt dan ligt de finale beslissing bij de eindverantwoordelijke voor het Atelier, de bestuurder–directeur van de IABR.

Binnen het totaalbudget vallen nadrukkelijk *niet* de kosten van de gemeente Dordrecht voor of samenhangende met de inzet van de stuur– en projectgroep en personeel, of voor of samenhangende met communicatie, reis- en verblijfkosten, lokale manifestaties en publicaties, en alle andere lokaal te maken kosten.

De gemeente Dordrecht stelt haar bijdrage beschikbaar aan de IABR in drie tranches. De eerste tranche ad. € 50.000,- ex BTW vervalt na wederzijdse ondertekening van deze overeenkomst. De tweede tranche ad. € 50.000,- ex BTW vervalt op 1 november 2019. En de derde tranche ad. € 50.000,- ex BTW vervalt op 1 mei 2020.

Artikel 4: OVERIGE VERPLICHTINGEN & VERANTWOORDELIJKHEDEN

IABR

- organiseert samen met de gemeente Dordrecht het publieke debat betreffende de opgave en het door het Atelier De Ark van Dordrecht daarop ontwikkelde perspectief;
- selecteert, na goed overleg en in overeenstemming met de gemeente Dordrecht, en in samenspraak met haar curator(en), welke onderdelen van de resultaten van het Atelier hoe een plek krijgen op de tentoonstelling en bij overige presentatiemomenten van de IABR in 2020;
- garandeert het opnemen van (onderdelen van) de in het Atelier ontwikkelde inzichten en resultaten in de tentoonstelling van de IABR in 2020, en organiseert daartoe de ontwikkeling van een tentoonstellingsconcept en de productie van het tentoonstellingsmateriaal;
- zorgt voor het opnemen van (onderdelen van) de in het Atelier ontwikkelde inzichten en resultaten in de catalogus van IABR–2018+2020–THE MISSING LINK en neemt het Atelier mee in haar marketing & communicatie in het kader van de biennale in 2020.

Gemeente Dordrecht

- draagt zorg voor het beschikbaar stellen van alle bestaande relevante lokale inhoudelijke documenten (beleidsdocumenten, visies, programma's, projecten, studies, data etc.) aan

IABR, de hoofdontwerper, de ontwerpbureau(s) en eventuele overige partijen ten behoeve van het ontwerpend onderzoek en de tentoonstelling, waar nodig in de Engelse taal. Indien vooraf van een derde toestemming voor beschikbaarstelling noodzakelijk is, is deze zorg afhankelijk van deze toestemming;

- is verantwoordelijk voor het leggen van de contacten en de communicatie met de lokale stakeholders;
- is verantwoordelijk voor het organiseren van op implementatie gericht commitment binnen de eigen gemeentelijke organisatie voor hetgeen binnen Atelier De Ark van Dordrecht wordt ontwikkeld en uitgevoerd;
- faciliteert de IABR, waar nodig en relevant, bij het organiseren van workshops en publieke bijeenkomsten, en bij alle communicatie uitingen door en in het kader van IABR–2018+2020–THE MISSING LINK die betrekking hebben op het Atelier.

Artikel 5 ALGEMENE BEPALINGEN

- Alle (voorstellen voor) projecten (waaronder maar niet uitsluitend ontwerp, publicaties, communicatie uitingen, documentaires, tentoonstellingen, lezingen, conferenties, publieke bijeenkomsten en workshops) ontwikkeld in het kader van de werkzaamheden voortvloeiend uit deze overeenkomst behoren rechtens IABR en de gemeente Dordrecht toe die samen beslissen over eventuele implementatie en de vorm en schaal daarvan in het kader van IABR–2018+2020–THE MISSING LINK.
- Het intellectueel eigendom van concepten, wetenschappelijke definities, resultaat van eigen onderzoek, theorieën en artikelen en essays ontwikkeld en/of geproduceerd door de ontwerpbureaus in het kader van het Atelier behoort de ontwerpbureaus toe, tenzij dit het resultaat betreft van gezamenlijke ontwikkeling door de ontwerpbureaus en het Atelier.
- In het geval concepten, plannen en/of voorstellen in de breedste zin van het woord onderdeel worden van de tentoonstelling en het programma van de IABR–2018+2020–THE MISSING LINK, in Rotterdam en/of andere locaties, in Nederland of daarbuiten, worden deze afgedragen vrij van alle rechten en *royalties*, inclusief het *copyright*, waarna de IABR deze naar eigen inzicht wereldwijd kan inzetten voor de tentoonstelling en het programma en de presentatie en marketing daarvan.
- Partijen zullen de grootst mogelijke zorgvuldigheid betrachten waar het gaat om het gebruik maken van elkaars inzichten, concepten en plannen, en waar mogelijk en opportuun elkaar in geval van publicatie of anderszins buiten de onmiddellijke omgeving van de IABR–2018+2020–THE MISSING LINK.
- Tot en met het afsluiten van de IABR–2018+2020–THE MISSING LINK, in het najaar van 2020, zal de gemeente Dordrecht niets publiceren in relatie tot het Atelier of de concepten en projecten daarvan zonder voorafgaand overleg met en toestemming van de IABR. Het eventueel niet verlenen van toestemming zal de IABR met redelijke argumenten dienen te onderbouwen.
- Na afloop van de IABR–2018+2020–THE MISSING LINK staat het de gemeente Dordrecht vrij te publiceren en opgedane kennis, concepten, plannen en/of voorstellen in de breedste zin van het woord in iedere mogelijke vorm anderszins en eventueel kosteloos in te zetten en/of te presenteren, onder meer maar niet uitsluitend ten behoeve van de bouwopgave in Dordrecht en de herdenking van de St Elisabethsvloed. De

gemeente Dordrecht zal daarbij, waar mogelijk en/of relevant, de IABR als partner (be)noemen. Waar het de één-op-één weergave van de resultaten van het Atelier betreft, stemt de gemeente Dordrecht de inhoud en publicatiedatum tijdig af met IABR en zal het een gezamenlijke publicatie betreffen van de gemeente Dordrecht en de IABR, waarbij de redactie wordt gedeeld.

- Geen van beide partijen zal naar derden toe initiatieven nemen noch toezeggingen doen die de andere partij zouden kunnen binden of verplichten, zonder overleg met en uitdrukkelijke toestemming vooraf van de andere partij.
- Dit alles komen wij overeen op voorwaarde van behoud van financiële bijdragen in 2017-2020, uit te betalen aan de IABR, en zoals die zijn vastgesteld in het kader van de ARO 2017 – 2020 door het Ministerie van Binnenlandse Zaken.

Aldus overeengekomen en in tweevoud opgemaakt en ondertekend

IABR

Gemeente Dordrecht

datum:

datum:

te

te

George Brugmans
bestuurder-directeur

Rinette Reynvaan-Jansen
wethouder Ruimtelijke Ordening,
Binnenstad, Cultuur en Toerisme,
Personeel en Organisatie

Marco Stam,
wethouder Sport, Wonen en Openbare
Ruimte